

Ön Söz

Dünya ve ahirete ait faydalı işleri yapmak, insan için bir vazifedir. Vazife, insanın yaratılış hamuruna Allah tarafından konulan bir emanettir.

İslâmiyet'te vazifenin birçok dereceleri vardır. Sevgili Peygamberimiz Hazret-i Muhammed (asm.) bir hadis-i şeriflerinde insanın vazifelerini özet olarak şöyle haber vermiştir:

“Muhakkak ki, Allah'ın senin üzerinde hakkı vardır; nefsinin senin üzerinde hakkı vardır ve ehlinin senin üzerinde hakları vardır. Herkesin hakkını ona öde!..”¹

Bu hadis-i şerife göre vazifelerimiz üç kısma ayrılmaktadır. Bunlar; Allah-ü Teâla'ya, kendi nefsimize ve ehlimize (çevremizdeki insanlara) karşı olan vazifelerimizdir.

Kâmil bir mü'min olmak için öncelikle Allah'a karşı olan vazifelerimizi yerine getirmemiz gerekir. Bu vazife, Allah'a inanmak ve O'nun emir ve yasaklarına uymaktır. Bu konuyla ilgi olarak Cenâb-ı Hak şöyle buyurmaktadır:

“Ben cinleri ve insanları ancak (beni bilip) bana kulluk etsinler diye yarattım.”²

İşte bu kulluk vazifesini yerine getirenler, azaptan kurtulur, dünya ve ahiret saadetine nail olurlar.

Muaz b. Cebel'den rivayet edildiğine göre, Peygamber Efendimiz (asm.) ona:

“Ey Muaz! Allah'ın kulları üzerindeki hakkı (yani kulların Allah'a karşı olan vazifeleri) nedir bilir misin?” diye sormuş. O da:

“Allah ve Resulü daha iyi bilir.” diye cevap vermiş. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz (asm.) şöyle buyurmuştur:

“Allah'ın kulları üzerine sabit olan hakkı, kulların Allah'a itaat ve kulluk etmeleri ve O'na hiçbir şeyi şerik koşmamalarıdır.”³

Kendimize karşı olan vazifelerimiz kendimizi maddi ve manevi her türlü zarardan korumamız, akıl ve hikmet dairesinde dünyaya ve ahirete ait ihtiyaçlarımızı temin için çalışmamızdır.

İnsanın bedeni ve ruhu itibariyle iki kısım vazifesi vardır.

Beden ve ruh mahiyeti itibariyle ayrı ayrı şeyler oldukları halde Cenabı Hak onları akıl almaz bir şekilde birleştirmiş ve kaynaştırmış ve o ruha güzelliklere talip bir akıl ihsan ettiği gibi kötülükleri arzu eden bir nefs-i emare de vermiştir. Beden ve ruhun her biri aklın güzelliklerinden faydalanıp mesrur olduğu gibi nefsin zararlarından da muzdarip olur. Şu halde, insan hem ruhunu hem de bedenini nefs-i emarenin zararlarından kurtarmak için ona karşı cihad ile mükellef kılınmıştır.

Peygamberimiz(asm) gazalarından birinden muzaffer olup Medine-i Münevvereye dönerken “Cihad-ı asğardan cihad-ı ekbere dönüyoruz” buyurmuşlardır. Bu hadis-i şerife istinaden İslam alimleri gazaya cihad-ı asğar, nefs-i emareyle mücadeleye cihad-ı ekber diye hükmetmişlerdir. Bediüzzaman Hazretleri de bu hususta şöyle buyurmuştur:

“Herkes kendi aleminde bir kumandan olduğundan, alem-i asğarında cihad-ı ekber ile mükelleftir.”

İnsanın nefs-i emmareye karşı muzaffer olmasının en büyük şartı takva kuvveti ve amel-i salih ile mücehhez olmak, bedenini ve ruhunu maddimanevi zararlardan korumaktır. Çünkü ruhuna ait olan vazifesi bedene ait olan vazifeden daha mühim ve daha çoktur. İnsanın en mukaddes vazifesi Allah’ı bilip ona muhabbet etmesidir. Bu hikmete binaen Cenabı Hakka iman etmek ve onu sevmek her şeyin fevkindedir. Çünkü bu, dinin temelidir. Kulluk sıfatı onu icap eder. Kitab-ı Kerim’inde

“Ben ins ve cinni yalnız bana ibadet etsinler diye yarattım.”

diye buyurmuşlardır. Müfessirlerin çoğunluğu, ibadetten maksat “marifettir” demişlerdir. Çünkü asıl maksat budur. Marifetullah bir nurdur ki hangi kalpte tecelli etse o kalp feyz-i ilahiye mahzar olur. Ruh; ilim, irfan, marifetullah ve muhabbetullah gibi manevi gıdalarla inkişaf eder, teali eder, kemalata erer. Hükemanın hikmetinden, mürşitlerin irşatlarından istifade ederek tekemmül eder.

Bir insanın nefs-i emaresine karşı muzafferiyeti maneviyatındaki mükemmeliyeti ile

olur. Hazreti Ömer, Sad Bin Ebi Vakkas'a yazdığı bir mektupta: **“Zaferin en büyüğü takvadır.”** yani, iman ve salih amel ile mücehhez olmaktır, buyurmuştur.

Allahu Teâla, kemalinin nihayet ve hududu olmayan bir Vacibul Vücut olduğu gibi, O'nun sıfatı ve isimlerine ait marifetin de sonu yoktur. O'nun zat-ı mukaddesine hiçbir mahluk akıl erdiremedi ve erdiremez de. Hatta melâike-i mukarrebinden ve enbiya-i izamdan hiç biri O'nun esrarını tam olarak idrak edemedi ve edemez de. Çünkü O bir kenz-i mahfidir.

Evet her şeyi ihata eden bir zat beşer ilmiyle hiç ihata edilebilir mi? Bundan dolayı O zatın mahiyetini anlamak muhal olduğu gibi, O'nun zatını düşünmek de nehyedilmiştir. O sahada en ileri gitmiş olanlar bile O'nu kemaliyle tanımadı ve hayran olarak sonunda

“Subhaneke ma arefnâke hakke ma'rifetike Yâ Ma'ruf.” yani, **“Yâ Rabbi seni bütün noksan sıfatlardan tenzih ederiz. Biz seni hakıyla tanıyamadık.”**

diyerek acizliklerini ilan etmişlerdir. Zat-ı ilahiyenin varlığına karşı hayret ve marifet, mertebelerin sonudur.

İnsanın kendine karşı vazifelerinden biri de kanaat etmek, yani sahip olduklarından razı olarak Rabbine şükretmek ve itidal sahibi olmaktır.

İtidal; ifrat ve tefridin yani eksi ve artı kutupların arası olan 'sırat-ı müstakimdir' ve Allah'ın yanında makbul bir fazilettir. Bu hal, insanı maddi ve manevi zararlardan muhafaza eder. Arzu ve hissiyatı faydalı hâle getirir, nefsi gemleyip, ruhu olgunluk vadilerine sevk eder.

Kanaata gelince o, bitmez tükenmez bir hazinedir. İnsanı haram olan israftan men eder. Zira Cenab-ı Hak:

“Yiyiniz, içiniz. Ancak israf etmeyiniz.”

buyurmaktadır. Yeterinden fazla yiyip içmek sıhhati bozar, tehlikeye sokar. Çeşitli yemeklerin altında türlü türlü hastalıklar gizlidir. Kanaat ise tabiplerin iyilileştiremediği nice hastalıkları tedavi eder. Kanaat, hem vücudun afiyetini hem de verilen nimetlerin bereketini artırdığı gibi, nimete de bir şükürdür. Nimet şükürle daim olduğu gibi, israf ile de zail olur, kaybolur, görünmez olur.

Ehlimize karşı vazifelerimize gelince, bunları şu şekilde sıralayabiliriz: *Eşimize, çocuklarımıza, anne-babamıza, akrabalarımıza karşı olan vazifelerimiz.*

Cenab-ı Hakk'ın ihsan buyurduğu maddi ve manevi nimetlerden (servet ve ilim gibi) aile fertlerimizi ve çevremizdeki diğer insanları istifade ettirmemiz gerekir. Bu vazifenin yerine getirilmesinde iki noktaya uymak şarttır. Bunlardan birisi adalet, diğeri şefkat ve merhamettir.

Adalet, bir insanın maddi ve manevi hukukunu gözetmekten ve korumaktan ibarettir. Şefkat ve merhamet ise, elden gelen lütuf ve yardımı, ehlinen ve diğer kimselerden esirgemeyip, layıkınca yapmaya gayret etmektir.

İnsan yaratılış itibariyle medenidir. Yakın ve uzak diğer insanlara karşı vazife ve sorumlulukları vardır. Nitekim Peygamber Efendimiz (asm) şöyle buyurmaktadır:

“Bir Müslüman nefsi için istediği bir şeyi din kardeşi için de istemedikçe hakiki imanı elde edemez.”⁴

Evet kalbin neşesi ancak başka kimselere iyilik yapmakla temin edilebilir. İhtiyaç sahiplerinin derdine derman olmak için yardım elini uzatmak, dünya ve ahirette saadete kavuşmaya vesile olur.

İnsan hayatının en mühim huzur ve saadeti, zevk ve süruru başkalarına ikram etmektedir.

İnsanın çocuklarına karşı vazifeleri ise, onlara güzel bir isim vermek, dini bilgilerini gereğince öğretmek, onların meslek sahibi olmalarını sağlamak ve vakti geldiğinde de onları evlendirmektir.

İnsanlara en yakın olan kişiler anne ve babası, çocukları ve hanımıdır. Anne-babaya karşı olan vazifelerimiz Allah'a karşı olan vazifelerimizden hemen sonra gelir. Bir evlat, ebeveynine daima, itaat ve derin bir hürmet ile hayatları boyunca onlara hizmetle vazifelidir. Bu hem dinen, hem vicdanen, hem de yaratılış gereği lazım olan pek latif ve pek mukaddes bir vazifedir. İnsanın, anne-babasına oluğu gibi hocasına karşı da vazifeleri vardır. İnsanın hocasına karşı olan vazifesi, onlara daima itaat etmek, hürmette bulunmak ve hayatı boyunca dua etmektir.

Hazret-i Ali (Kerremallahu vechehu) **“Bana bir harf öğretenin kölesi olurum.”** buyurarak hocalara karşı yerine getirilmesi gereken, insani vazifenin boyutlarını belirlemiştir.

Meşhur Büyük İskender, hocası ve samimi bir dostu olan Aristo'nun (Aristoteles'in) vefatını haber aldığı anda ağlayıp, kederlenmiş günlerce yas tutmuştur. O'nun bu

hâline şaşırınlar:

“Sen bu zatı babandan daha çok mu seviyordun ki, bu kadar çok üzüldün?” dediklerinde onlara:

“Evet, babam benim dünyaya gelmeme vesile olmuştur, ancak hocamın irşad ve talimiyle hayatımı değerlendirdim, millet ve memleketime faydalı bir insan oldum.” diyerek, alimlerin hürmet ve hizmete anne ve babadan daha layık olduklarını bildirmiştir.

İnsan, bütün bu vazifelerini ancak hür olarak yaşadığı bir vatanda gerçekleştirebilir. Onun için insanın vatanına karşı da yapması gereken vazifeleri vardır. İnsan vatanını sevmeli ve ona can-ı gönülden hizmet etmelidir.

Vatanperverlik insan için önemli bir fazilettir. Bu faziletten mahrum bir insan tasavvur edilemez.

Cenab-ı Hak, genel olarak kul hakkına saygılı olmayı ve herkese karşı olan vazifelerimizi en iyi bir şekilde yerine getirmeyi emretmiştir. Yani herkese karşı adalet ve iyilikle hareket etmemiz emredilmiş ve her türlü zararlı şeylerden uzak durmamız istenmiştir. Hatiplerin okuduğu Cuma hutbelerinin sonundaki bir ayette bütün insanlara karşı olan vazifelerimize işaret edilmektedir. Bu âyetin meali şöyledir:

“Muhakkak ki, Allah, adaleti, iyilik yapmayı ve akrabaya yardım etmeyi emreder. Çirkin işleri, fenalık ve azgınlığı da yasaklar. O, düşünüp tutasınız diye size öğüt veriyor.”⁵

Gerek hukukullah’a, gerekse kul hakkına ait olan vazifelerini yerine getiren bir insan, daima huzur, saadet ve selametle yaşar.

Dipnotlar:

1. Muhammed b. Allân, *Delîlü’l-Fâlihîn*, Mısır, 1971, I, 390.
2. *Zariyat Suresi*, ayet, 56.
3. *Ez-Zebidî*, *Sahih-i Buhari Muhtasarı*, VIII, 310.
4. *Buharî*.
5. *Nahl Suresi*, ayet, 90.